

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

СБОРНИК

С ПРОУЧЕНИ ДОБРИ ПРАКТИКИ, ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОЕКТ ПО
ОП „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ 2014-2020“,

ПРОЦЕДУРА:

BG05M9OP001-4.001 – ТРАНСНАЦИОНАЛНИ И ДУНАВСКИ ПАРТНЬОРСТВА
ЗА ЗАЕТОСТ И РАСТЕЖ,
ДБФП № BG05M9OP001-4.001-0185-C01

НАИМЕНОВАНИЕ:

ЕВРОПЕЙСКО ПАРТНЬОРСТВО ЗА ЗАЕТОСТ И РАСТЕЖ

Съдържание

1. Въведение и обхват
  - 1.1. Младежкото предприемачество и ЕС
  - 1.2. Какво е предприемачеството?
  - 1.3. Защо е важно предприемачеството?
  - 1.4. Какво е положението в България?
2. Добри практики и примери за младежки предприемачески инициативи
  - 2.1. Образователно предприемачество – „Уча.се“
  - 2.2. Дигитално предприемачество – Империя онлайн
  - 2.3. Социално предприемачество – Loveguide
  - 2.4. Зелено предприемачество – Ателие „Трион“
  - 2.5. Социално предприемачество – платформа „Оле Мале“
3. Политики и добри практики за подкрепа на младежкото предприемачество в държави от Европейския съюз
  - 3.1. Германия
  - 3.2. Финландия
  - 3.3. Австрия
  - 3.4. Нидерландия
  - 3.5. Унгария
  - 3.6. Португалия
  - 3.7. Обобщение за изведените добри практики

1. Въведение и обхват

1.1. Младежкото предприемачество и ЕС

Добрите практики в областта на младежкото предприемачество от България, Германия, Австрия, Унгария, Нидерландия, Португалия и др. страни-членки на ЕС са голям брой като с подкрепата на Европейските структурни и инвестиционни фондове младежкото предприемачество става условие за подобряване на жизнената среда, подобряването на социалните и образователни услуги, общото подобряване на стандарта на живот.

То е възможност за създаване на нови работни места, което позволява бизнесът и неправителствените организации да се развиват. От друга страна младежкото предприемачество е предпоставка за намаляване на безработицата сред младите, както на местно, така и на регионално и национално ниво. Също така предприемачеството дава шанс на безработните и обезкуражени млади хора да се интегрират или реинтегрират по-лесно в обществото.

Развитието на различни умения като иновативност, критично мислене, вземане на решения, общуване в мултикултурна среда, лидерство, които са неизменно свързани с предприемаческите компетенции помагат на младите предприемачи да бъдат по-адаптивни към предизвикателствата, с които се сблъскват в своето ежедневие.

1.2. Какво е предприемачеството?

Предприемачеството само по себе си е дълъг процес на започване и развитие на самостоятелен бизнес. Предприемач е човек, който извършва предприемачество – поемане на нова

инициатива с цел развитие, подобряване на заобикалящата икономическа и социална среда и когато това е предвидено – печалба, което прави предприемачеството добър подход за устойчиво развитие в икономическата и социална сфера.

Думата произлиза от „*предприемам нещо*“, т.е. започвам да се занимавам с нещо. Сега е популярно новосъздадените, вкл. и младежки компании да се определят като стартъпи (от английското StartUp). Това, не е просто средна, малка или микро стартираща компания, а съвременна организация, група от креативни, проактивни, иновативни и амбициозни хора, които имат обща цел – да създадат нещо ново и различно.

В миналото предприемачеството е свързвано с обработката на земя, търговията, техническите нововъведения и продажбата на изработената продукция. След това с основаване на фабрики по време на първата индустриална революция. В съвременността съществуват различни видове предприемачество в зависимост от сферата на дейност. Някои от новите сфери на предприемачество в XXI век са предприемачество в дигиталния сектор, социално предприемачество, екологичното предприемачество, предприемачеството в образованието, изкуствата, здравеопазването и гр.

Дигиталното предприемачество представлява обединяване на традиционното предприемачество с акцент върху новите технологии, възможностите, създадени от тези технологии, и новите бизнес форми, подпомагани от технологиите.

Дигиталните стартъпи се характеризират с използването на множество нови технологии, социални медии, анализатори на бази данни (big data analytics), мобилни облачни услуги (mobile cloud services), предвиждащи анализи (predictive analytics) и гр., които подобряват процесите във фирмите, създават нови бизнес модели

и развиват връзката с клиентите и заинтересованите страни. Тези компании създават работни позиции и възможности за растеж. Дигиталните предприятия са признати от Европейската комисия като изключително важен стимул за икономическото развитие на страните в Европейския съюз поради генерирането на работни позиции и високи доходи за гражданите, ангажирани в дигиталния сектор.

Социалното предприемачество е различен начин на икономическа активност, която смесва находчивостта на бизнеса със социална мисия, умело съчетаване и баланс на социални и икономически цели. Социалното предприемачество представлява дейности, насочени към разрешаването на важни обществени проблеми, като тези дейности носят и приходи за предприемача. То е свързано с „нестопанския“ сектор, както и с концепцията за „социална икономика“, която набляга на цели, които са в полза на общността и обществото като цяло, а не са изцяло насочени към печалбата на компанията.

Зеленото предприемачество или екологично предприемачеството е икономическа активност, която съзнателно адресира екологичен проблем и/или нужда чрез реализиране на предприемаческа идея, която има положителен ефект върху околната среда и в същото време е финансово устойчива – генерира приходи, създава работни места, подпомага местната икономика, възстановява икономическата активност в обезлюдени или напуснати от населението отдалечени населени места. Зеленото предприемачество е пряко обвързано със социалното предприемачество, с оглед на това, че работи за социална кауза в сферата на екологията.

Предприемачеството в сферата на образованието

представлява стартиране и развитие на бизнес, свързан с обучителния процес на деца, младежи или възрастни. Добре познати примери за такъв тип предприемачество са учебните центрове, в които един учител води курс на малка група ученици. В последно време има бум на платформи и иновативни компании и сдружения, базирани на неформални методи на обучение. Образователното и дигиталното предприемачество се преплитат все повече, за да бъдат преодолявани най-тежките проблеми на съвременното развитие – бедност, глад, неграмотност на огромни групи, които се раждат на места, където е невъзможно да се развият каквито и да е икономически дейности и това предполага бедния живот на цели поколения (особено в някои държави в Азия, Южна и Северна Америка). Различни световни инициативи, някои от тях подкрепени от ООН и УНИЦЕФ за свободен достъп до технологии за получаване на образование, нов тип училища, доброволчески инициативи и т.н. могат да бъдат дадени за пример.

В България една от добрите практики, подбрани в настоящия сборник е свързана с образователна онлайн платформа (Уча.се), която да преодолее системни липси на образователната система.

Съществуват и други форми на предприемачество като креативното или арт предприемачество. То представлява предприемачество в областта на музиката, театъра, изобразителното изкуство, танците, анимацията, киното и други творчески сектори.

Предприемачеството в здравеопазването пък може да бъде свързано както с отварянето или реновирането на здравно заведение, така и със създаването на нов уред или метод за лечение или с клинично изпитване на нови лекарства. Това е индустрия, която едновременно насърчава иновациите и налага на компаниите в нея да функционират в рискова среда, заради динамично променящата се среда и непрекъснатите иновации,

научни открития, клинични изследвания и непрекъснати промени в установените практики.

Качествата и уменията, които са необходими на един предприемач, за да бъде успешен се изграждат и развиват непрекъснато. Има и личностни качества, които са вродени и улесняват превръщането на един човек в предприемач като склонност към поемане на риск и решителност. Това, обаче, не означава, че не могат да бъдат изградени. Предприемаческото поведение може да се научи и развие чрез компетенции, които осигуряват основа за жизненоважни бизнес умения.

Чрез практиката бъдещите предприемачи могат да прилагат ключовите бизнес знания, използвайки своите компетенции и по този начин да придобият основни бизнес навици. С достатъчно практика тези навици се превръщат в „движеща сила“ на успешни предприемачески начинания, примери, за което ще видим в глава 2 на настоящия сборник.

1.3. Защо е важно предприемачеството?

В днешния бързо променящ се свят една идея може да преобърне цяла индустрия за много кратко време и почти незабележимо. Новите предприятия растат по-бързо от всякога. Предприемачите стават все по-важни за световната икономика и нейното развитие. Предприемачите създават работни места с по-бързи темпове, отколкото установените компании (особено видимо след световната финансова криза през 2008 г. и постепенното подобряване на икономическите показатели в световен мащаб след 2014 г.).

Също така предприемачите стимулират иновациите – често много по-бързо от установените конкуренти – големи компании, корпорации, монополи. Успешните предприемачи

оспорват статуквото, задават трудни въпроси и се конкурират с установения бизнес.

Предприемаческата дейност създава нови, а понякога и несъществуващи досега професии и работни места, което позволява на бизнеса да се развива, а в същото време дава така желаната реализация на повече специалисти. Когато предприемачеството се развива добре, то генерира доходи, както за собствениците си, така и за съответната държава чрез по големи такси и данъци, които се използват за поддържане на обществени дейности.

Предприемачеството търси и намира решение на съществуващи проблеми или нужди, като това насърчава креативното мислене и иновациите в предприемачите. За да е успешна дейността на предприемача, всички процеси трябва да се оптимизират, което води до повишаване на ефективността на организацията.

1.4. Какво е положението в България?

През 2017г. България вече има екосистема за стартиращи компании и то на госта професионално ниво. Налични са всички компоненти – хора, знание, образование, капитал, събития, дейности и пространства, където хората да се събират.

Какво се изисква, за да функционира ефективно такава предприемаческа система:

- Наличие на компании, които се развиват и преминават успешно към следващи етапи на растеж и развитие. Или компании, които вече са печеливши и се самоиздържат, каквито примери ще видим надолу в т. 2 от изложението.

- Наличие на предприемачи, които връщат знания и ресурс обратно в екосистемата, и които помагат на тези след тях да

постигат все по-големи успехи, типичен пример, с който сме се сблъскали в някои от най-значимите младежки предприемачески инициативи, описани в т. 2 от изложението.

- Наличие на ясна визия за бъдещо развитие. Вече има голям брой компании, които имат изградена перспектива за бизнеса си и продължават да се борят, въпреки моментните неуспехи, създават нови работни места и трупат know-how.

- Наличие на възможност за дългосрочен и устойчив успех в екосистемата. Това става като се споделя опит и знание между компанията за това как се изграждат предприемачи, мислещи хора и успешни бизнеси.

По данни на Global Entrepreneurship Monitor Bulgaria (GEMBg) от 2017 г. 57,5 % от възрастното население в България гледат на предприемачеството като на добър карьерен избор. 71,5 % се съгласяват, че успешните предприемачи се ползват с висок статус, а 49,3 % смятат, че към предприемачеството има регулярен медиен интерес, въпреки това само 15,84 % от пълнолетното население на България забелязва добри възможности за започване на бизнес в района, в който живеят.

Една от важните инициативи на европейско ниво е програмата, финансирана директно от Европейската комисия – Еразъм за млади предприемачи. осигурява съдействие на желаещи европейски предприемачи да придобият необходимите умения за стартиране и/или успешно управление на малък бизнес в Европа. Новите предприемачи се събират и обменят знания и идеи за развитие на бизнеса с опитен предприемач, при когото остават и работят/стажуват заедно в продължение на един до шест месеца. Престоят е частично финансиран от Европейската комисия.

Програмата дава възможност на младите предприемачи да прекарат известно време в друга държава от ЕС като работят

със и се учат от опитен предприемач. За да се случи това те кандидатстват със своя автобиография и кратък бизнес план. В рамките на всички страни-членки на ЕС организации-партньори на инициативата (обикновено бизнес организации или университети) получават кандидататурите, обработват ги и свързват младия предприемач с приемащата страна – компанията на опитен предприемач.

В резултат на реализиращата се от 2008 г. програма в ЕС, десетки хиляди малки компании са стартирали своята дейност след пътуванията на своите основатели, обикновено студенти и реализацията на тяхна бизнес идея. Този финансов механизъм, който подкрепя функционирането на мрежа „Еразъм за млади предприемачи“ и престои от между 1 и 6 месеца за самите млади предприемачи е един стабилен двигател на нови младежки предприемачески инициативи, които се превръщат в самостоятелен бизнес и подкрепят както местните икономики, така и европейската.

Чрез развитието на младежкото предприемачество, освен местната икономика се подпомага и цялостното развитие – демографско, социално и икономическо на отделните региони. Голяма част от инициативите, особено родени не чрез финансиране от европейски инструменти, а родени от своите основатели и подкрепени от съмишленици успяват да осигурят нови работни места, да върнат декласирани хора на пазара на труда и да повишат конкурентоспособността на местната икономика. Такива актуални примери ще разгледаме в глава 2 – Добри практики и примери за успешни младежки предприемачески инициативи.

2. Добри практики и примери за успешни младежки предприемачески инициативи

2.1. Образователно предприемачество – Уча.се (<https://ucha.se>)

„Уча.се“ е онлайн платформа, която е разработена с идеята в нея да са достъпни всички необходими уроци за българското училище. Тя се стреми да ги представя на разбираем и интересен език чрез интерактивни видео материали – най-често анимирано съдържание, което показва учебния материал по нов, интересен и забавен начин. Сайтът покрива 97 % от учебния материал за учениците от 1 до 12 клас в България. Уроците следват официалната училищна програма на Министерството на образованието и науката (МОН) и са съобразени с държавните образователни изисквания. „Уча.се“ получава наградата за най-добър образователен сайт на България няколко поредни години, а през 2017 г. платформата успешно представлява България в престижна световна образователна награда на ЮНЕСКО.

2.1.1. Началото

Идеята за образователна платформа, която да е в помощ на учениците, се заражда през 2011 г. по времето, в което Дарин Магжаров, нейният идеолог и основател учи своето висше образование извън България. Първоначално младият предприемач записва сам над 550 видео урока по математика, физика, химия, биология и английски език, за да помага на малката си сестра с нейната подготовка за училище. След като интересът към „Уча

се“ нараства, Дарин прекъсва своята докторантура в Белгия и се завръща в България, за да се отгаде изцяло на проекта и да изгради екип, с който да подобрят образованието в България. Желанието на Дарин Магжаров е „Уча.се“ да бъде мястото, на което всеки получава уроците за училище на разбираем и интересен език.

2.1.2. Развитието

Пет години по-късно над 1200 български училища вече използват платформата „Уча.се“ ежедневно. Това означава, че в тях учителите преподават в класните стаи като понякога прожектират видеоуроци и правят тестовете за проследяване на напредъка заедно с учениците. Това развитие на идеята на Дарин Магжаров е ярък пример как дигитализацията и създаването на адекватно онлайн-съдържание изключително много помага на развитието на образованието. В онлайн платформата могат да бъдат намерени много истории, които учителите, участници в процеса, споделят. Часовете стават много по-интересни, а учениците внимават повече и повишават своите знания и умения, а и съответно успеха си – все резултати, които си е поставил първоначално като цел основателят на платформата.

Един от изводите на младия предприемач са, че когато се ползват добри продукти при дигитализацията на образованието и те са със смислена цел, неминуемо това подобрява резултатите на всички участници. По данни от самите учители, почти 90 % от тях твърдо препоръчват „Уча.се“ на своите колеги. Голяма част от учителите забелязват голям напредък в работата си и имат желание да разширяват ефекта от това. Интересно е, че в нито един момент от своето развитие платформата „Уча.се“ не е получавала финансова подкрепа от национално или европейско финансиране – инициативата се издържа напълно самостоятелно

от гарения и абонаментите, които родителите на учениците заплащат.

2.1.3. Постиженията

В „Уча.се“ са направили над 12 000 видеоурока за почти 6 години. Освен тях разполагат с тестове за оценка на знанията за всеки един от тези уроци, както и индивидуална система за планиране, ежедневно учене, изпитване и представяне на резултатите от обучението. Учениците, които използват тази индивидуална система събират т.нар. „баджове“ за всеки свой успех (според нивото на знанията се полагат и съответния брой и вид баджове), което им позволява да виждат в реално време нивото на своя напредък, информация (достъпна за тях и отделно за техните родители) за потенциалните възможности за развитие на знанията и предложения за допълнителни материали, свързани с нивото на съответния ученик.

2.1.4. Проблемите

Защо се налага разработването на подобна платформа? Българската образователна система след 1989 г. е в криза. Знанията и уменията, необходими на хората и обществото като цяло в новата икономическа и социална среда коренно се различават и се променят много динамично. Образованието трябва да отговори на новите потребности, а това изисква цялостно реформиране на системата в този обществен сектор, както и преосмисляне и модифициране на връзките ѝ със заобикалящата среда. По същото време, в което се появява „Уча.се“ се провежда мащабна училищна реформа (2012 г.). Нейната основна цел е нова,

модерна и динамично развиваща се образователна система, която да се превърне в основен фактор за икономическия растеж на страната. За изминалите шест години образователната система не е постигнала заложените цели, но „Уча.се“ вече е използвана от стотици хиляди семейства.

Ето и някои от най-съществените обществени предизвикателства пред образователната система:

- Висок дял на отпадналите от училище и ниска посещаемост: тук влияние оказват редица социално-икономически фактори, засягащи средата на развитие на децата – семейство, религия, етническа принадлежност, местожиене, социално положение и др.;

- Висок дял на необхванатите от системата ученици;
- необходимост от десегрегация на училищата за деца от малцинствата – това се отнася главно за ромските училища;

- неефективно управление на училищата в национален мащаб: въпреки че броят на учениците намалява по-бързо от броя на училищата, реално достъпът до системата намалява с всяка изминала година;

- липса на достатъчно иновации, във връзка с новите цели на базисното образование;

- слабо навлизане на нови технологии в образователния процес;

- нерешени въпроси с подготовката и квалификацията на учителите за новите цели на базисното образование.

2.1.5. Защо уменията са важни

Според основателя на „Уча.се“ Дарин Магжаров уменията да боравят с дигитални технологии и да придобиват сами нови знания са отключени при децата. Начинът, по който сега

израстват учениците, е съвсем различен от този преди 20 години. Те възприемат света предимно от интернет и през устройства – екрани, таблети, телефони – оттам получават основно информация. Те се раждат в тази среда и се развиват в нея. Възрастните, включително и учителите трябва да се адаптират към това и да им предоставят знанията по начина, по който децата ги възприемат. Със средствата и гостъпа, които интернет им предоставя учениците имат уникалната възможност да учат много по-бързо, а учителите да пестят време в преподаване и да се отдават на организация на учебния процес и повече индивидуална работа с учениците.

Основна визия на онлайн-платформата „Уча.се“ е да предават знанията на учениците по начина, по който те имат желание да ги усвояват.

2.1.6. Иновативното в подхода на „Уча.се“

„Уча.се“ има за цел да помогне на учениците да разбират по-добре материала и да имат по-висок успех. Това е пример за успешна иновация, защото е намерен начин как това да се случва бързо, ефективно и да достигне до всеки евентуален потребител. Системата се самоиздържа, потребителите в нея са стотици хиляди, а непрекъснатата обратна връзка от ученици, родители и учители подобряват цялостното качество на материалите в платформата. През 2018 г. в „Уча.се“ работят над 100 души – основно млади хора, чиято цел е да подобряват качеството на образованието, да предоставят по-добри възможности за придобиване на знания и умения на учениците и да бъдат преодолени с иновативен подход системни проблеми – като неприсъствието на учениците в училище, липсата на учители, особено по STEM-предмети и невъзможността да бъдат ангажирани повече млади

хора в процеса по преподаване.

2.2. Дигитално предприемачество – Империя онлайн (<http://imperiaonline.bg>)

Империя Онлайн АД официално е основана през септември 2009 г., но идеята за нея е родена заедно с главния ѝ продукт – MMORTS играта Империя Онлайн. Детайлното проучване и изработването на геймплея, механиките и програмирането на кода за играта са направени от основателите на компанията Доброслав Димитров и Мони Дочев. През януари 2005 г. една идея прераства в концепция и на 23-ти август стартира Ера 1 на Свят 1 на Империя онлайн. Заглавието е представено като водещо в популярна мобилна игра в Xbox от Майкрософт и е предпочитана стратегическа игра от Google Play (мобилната платформа на Android ОС). Компанията получава високи оценки от потребителите, както и признание от различни институции. Едно от най-важните признания са обявяването на Империя Онлайн АД за „Изгряваща звезда“ в класацията на Deloitte за най-бързо растящи ИТ компании за 2014 г. с ръст от 498 %. А през 2015 г. играта е наградена отново от Deloitte като 14-тата най-бързорастяща ИТ компания в Централна Европа, с 592% увеличили се приходи от 2011 до 2014 г. Към 2016 г. едноименната стратегия в реално време – Империя Онлайн – има над 35 милиона регистрации и се радва на популярност в повече от 170 държави.

Идеята за едноименната игра – стратегията в реално време Империя Онлайн – се ражда през 2005 г., когато пътищата на Доброслав Димитров - дизайнерът на геймплея и Мони Дочев – тогава програмист на свободна практика, се пресичат. По това

Време Доброслав, в ролята си на собственик на една от най-големите вериги компютърни клубове в София „ХАОС“, купува от Мони лиценз за софтуер за следене на времето за всеки отделен потребител, разработен от самия него. След няколко бизнес срещи става ясно, че и двамата са фенове на Age of Empires.

Скоро след това се полагат основите на механиките на геймплея, на база на щателно проучване и Доброслав представя своя бизнес план. Този обоснован подход впечатлява Мони. Следва финализиране на проекта и довършителни работи, а целта е ясна – Империята да бъде водещото браузърно заглавие на MMO пазара. Така една младежка предприемаческа инициатива постепенно се превръща в многомилionen дигитален бизнес.

Компанията става изложител, спонсор и лектор на най-известните и посещавани гейм конференции в света (Gamescom, Game Connection, Casual Connect, Dubai World Game Expo и т.н.). Получава и много награди – напр. Deloitte ги отличават като рекламодател номер 1 в Google (2011 г.) и номер 3 във Facebook (2013 г.). По-късно, прибавят много нови награди, между които и тази за Бизнес Развитие, Клиентска политика и Човешки ресурси на Forbes (2017).

От самото начало двамата основатели си поставят мисията: „С несломим стремеж към съвършенство създаваме светове, в които хората да преоткриват себе си!“

В своето развитие те прилагат иновативни подходи и за разширяване на екосистемата си като привличат нови разработчици, идеи и дори групи стартоупи със сходни идеи, които да финансират и подкрепят развитието им. В своята издателска програма те промотират подобни продукти, обучават предприемачите как да правят маркетингови стратегии, подготвят ги за представяне пред подходяща публика, подпомагат ги при изготвянето на бизнес план и евентуална дистрибуция.

Тъй като през тринайсетте години, за които съществуват те са създали контакти с онлайн магазини, дистрибутори и големи партньорски мрежи те подкрепят реализацията на нови продукти на млади предприемачи.

Освен разработването на софтуер и решения за онлайн игри, двамата основатели на Империя онлайн са развили и още един успешен предприемачески модел. От 2016 г. те предлагат и безплатни обучения на ИТ специалисти – ИТ таланти.

Тренировъчният лагер на ИТ Таланти е интензивна програма за обучение на начинаещи софтуерни разработчици. Няма изискване за предишен опит и знания в областта. Кандидатите преминават през подбор в няколко етапа, включващ два логически теста и HR интервю. Предлаганите курсове са в няколко направления: PHP Web Development, JavaScript Web Development, Java EE и Java за Android. На успешно завършилите курсисти се предлага карьерна реализация непосредствено след завършването – работа на трудов договор в някоя от българските ИТ компании. Обучението за курсистите е напълно безплатно, а компаниите-партньори компенсират обучението на наетите от тях курсисти. Целта на програмата е стимулиране и подпомагане на сектора, давайки и своя принос към израстването на младите хора в България. Успешно завършилите курсисти получават възможност за работа на трудов договор във водещи ИТ компании в България. С успешното реализиране на този проект се намалява прехвърлянето на кадри между отделните фирми, а в добавка на това се създават и нови специалисти. По този начин на българските разработчици се осигурява възможността сами да планират своето бъдеще, без да зависят от пазара на труда и не много гъвкавите гържавни механизми.

На година ИТ академията се завършва от над 180 обучаеми, а за първите две години от дейността ѝ в нея са се включили

над 80 ИТ компании. Така над 600 души са започнали работа като ИТ специалисти в над 80 фирми, което е повлияло косвено и на развитието на българската ИТ индустрия. По този начин за 13 години с над 150 служители, почти изцяло външни пазари и портфолио от над 20 успешни продукта Империя онлайн са пример за успешно дигитално предприемачество. Освен изцяло бизнес постиженията си те имат влияние и върху подобряване на ИТ екосистемата с осигуряване на know-how и методика за успешни обучения на ИТ специалисти.

2.3. Социално предприемачество – Loveguide (<https://loveguide.bg>)

Loveguide е платформа за достъпно и ефективно сексуално и здравно образование на тийнейджъри, разработена и поддържана от Николета Попкостадинова. Тя завършва журналистика в Американския университет в Благоевград. Работи в различни медии, а нейни статии са публикувани и в издания като Balkan Insight, EU Observer, Der Standard, Le Monde Diplomatique, Allgemeine Zeitung, Eurozine, Businessweek, Future Challenges и др. По-късно завършва магистратура в Амстергамския университет, работи в Холанското национално радио и въпреки че има възможност да остане и да се развива там, избира да се върне в България. През 2014 г. нейната социална платформа Loveguide се класира в челната петица на конкурса “Промяната” на „Нова бродкастинг груп“ и фондация Reach for Change Bulgaria. Loveguide е проект на годината на фондация “Лале”, има награда “Новатори в образованието”, а заради него Николета попада в класацията на „Дарик радио“ „40 до 40“ и в класацията „Десетте най-изявени личности в България“ на JCI в категорията „Принос към децата, световния мир и

човешките права“. От януари 2015 г. Попкостагинова е и мениджър „Маркетинг и комуникации“ в софтуерната компания „Мелън“.

Платформата е брилянтен пример за младежко социално и дигитално предприемачество. Съдържанието в нея е разделено на две части. В секциите Енциклопедия и Сексът от А до Я могат да бъдат намерени обяснения на непознати термини, тийнеджърите да се запознаят с разликите между мъжкото и женското тяло, с промените – емоционални и физически – през пубертета, съвети за връзките, как да бъде разпознаван тормозът в едни взаимоотношения и как да могат да се справят младите хора с него. Факти и митове за девствеността и различните видове секс, подробности за сексуално предаваните инфекции и как всеки млад човек да се предпази от тях, какви решения има в различни сексуални и интимни ситуации и още много информация. А в секцията Любопитно тези теми се коментират през истории, примери и предоставяне на опит, факти и полезни съвети към тийнеджърите.

Loveguide е замислен от авторката си като кауза, но поради спецификата на тематиката, а и системните проблеми в областта е замисълът е пораснал и органично се е развил в активно социално предприятие. Очакванията на основателката му Николета е, платформата да продължи да се развива, но тъй като явлението социално предприятие е ново в България посоката на развитие не е много ясна към момента.

Според Николета Попкостагинова, Loveguide е индиректно свързан с човешките права, тъй като правото на безопасен и приятен секс също е основно човешко право. Докато е била в Азия е разбрала, че България стои в класациите много по-близо до някои азиатски страни, отколкото до тези в Европа. За разлика от Индия, например в България не е забранено да се целуваш на обществено място, напротив – контрацепцията и сравнително добри здравни

услуги са достъпни навсякъде. Защо тогава България оглавява всички негативни статистики, свързани със сексуалното здраве на младите хора – бременности на момичета от 14 до 19 години, насилие, сексуално предавани инфекции и т.н.? Защото у нас няма сексуално и здравно образование в задължителната учебна програма, а въпреки тези теми са табу. И да, в интернет може и да има всичко, но то е или подвеждащо, объркващо, или медицински обяснено, или порно.

Така тя достига до наглед просто решение – правилната информация по правилния начин, в правилния момент и на правилното място, така че тийнейджърите да могат да направят добре информирания си избор за личния си живот и сексуалното си здраве.

По тази причина Loveguide е онлайн платформа с адаптивен дизайн, която казва на тийнейджърите всичко, което ги вълнува, а и трябва да знаят за секса и отношенията на тази възраст, за да са здрави и щастливи. Много кратко, ясно, без термини и жаргони, позитивно, приятелско. Достъпен през платформата е и канал в YouTube – Loveguide, където всяка седмица се качва поне един нов епизод за порното, мокрите сънища, митове и легенди за девствеността, форми и размери на половите органи. Отговори на въпроси – напр. как да разбере дали той или тя ме харесва, на първа среща, предпазване от сексуално насилие и тормоз и много други. Авторите на платформата провеждат часове по здравно и сексуално образование буквално в цялата страна. През такива открити уроци годишно преминават около 4000 деца. Това се случва по покана на училища в София, Пловдив, Павликени, Ямбол, Враца, Шумен, Дупница, Горна Малина, Бургас и др. Публикуват се наръчници на различни теми – онлайн и на хартия, които получава всеки, който е бил в откритите часовете или гоиде и ги поиска за приятелите си, които не са в този клас. Заедно със светуи

партньори провеждат обучения по метода „Връстници обучават връстници“ отново на деца от цяла България. Почти през цялото време се организират кампании – за предпазване от сексуално насилие или задаване на повече увереност и перспективи на малките момичета.

Основната работа на основателката на платформата Николета Попкостагинова по собствените и гуми е, заедно с екипа си да измисля всичко това, да създава ново съдържание, да го пакетират по атрактивен (маркетинг), но и възпитателен за тийнейджърите начин, за да достигат до тях. Разбира се, и осигуряването на финансирането на тези дейности, за да може да се измери ефекта от тях и да се разширява обхвата им.

Така иновацията при създаването на тази платформа, освен като пример за социална иновация е и пример за много качествен дигитален и маркетингов продукт. Той изпълнява образователни цели, спрямо основната си целева група – тийнейджърите, но подпомага и родителите, които имат грижата за тяхното качествено възпитание.

Според авторката на идеята натрупването е много важно – на знания, умения, гледни точки и перспективи. Идеите не се раждат във вакуум. А колкото повече сте научили и направили, преди да стартирате нещо свое, толкова по-вероятно е начинанието ви да е успешно. Затова се учете нонстоп!

Хората са може би най-важното – единомислещи, знаещи, можещи и смислени се намират толкова трудно, че ако сте ги открили, ги пазете (почти) на всяка цена.

И последно, емпатията – уменията да се влезе в носените обувките на някой и да се походи или гори потича с тях, т.е. опитайте се да погледнете света през очите на някой друг. Това ще ви помогне във всеки един аспект от живота ви.

А какви са търсените умения, за да е един социален предприемач успешен, според авторката на този така успешен социален проект:

- бизнес и мениджърски умения
- маркетинг и комуникационни умения
- аналитично и творческо мислене
- лидерство
- емпатия и емоционална интелигентност
- приемчивост и инициативност
- решаване на проблеми

2.4. Зелено предприемачество – Ателие „Трион“ (<http://www.atelietrion.com>)

Ателие “Трион” се ражда като колектив в края на 2014-а година с няколко основни принципи, които изграждат философията му. Личната мотивация на членовете се основава на връзката с природата и нейното опазване.

Екипът се включва в различни социални каузи, фестивали и интериорни проекти. За свой дом ателието приема интригуващото място Culture Lab – сграда населена с артисти и творчески колективи от различно естество.

През последните години обаче вниманието на глобалното общество се насочи към проблемите на околната среда и нейното опазване. Именно екологичната загриженост легитимира хобито на чудаците и разкрива огромните възможности за артистични изяви, заровени в боклука. Постепенно тази вълна се надигна и в момента е една от водещите тенденции в света на дизайна, обобщена в понятието Up-cycling. Терминът се използва за наименоуване на процеса, в който отпадъчни материали, ненужни

или нежелани продукти се трансформират в нови суровини или продукти с по-добро качество и по-висока естетична и екологична стойност.

Основната линия, към която е ориентирана работата на ателието е преизползването на отпагъчни материали („up-cycling“-дизайн). Трансформирането на стари вещи и въвлечането им отново в експлоатация е основен метод за редуциране на отпагъците. Ателието носи своята социална отговорност, организира работилници на теми свързани с преизползването, рециклирането и третирането на биологични отпагъци. Освен в чисто производствена инициатива основателите на ателието непрекъснато реализират социално значими каузи за подобряване на градската среда в София, чрез повторната употреба на стари, неизползваеми, понякога дори опасни предмети (напр. изоставени огради, стълбове, фасади и др.).

Непрекъснато организират и уъркшопи и обучения, за да научат колкото се може повече хора как да правят сами нови вещи от вече непотребни или стари неща. Един от най-известните примери е употребата на намерените в стара изоставена хижа на планината Витоша. С тях те са започнали да правят закачалки, които освен потребни са и много модерни като дизайн.

Много примери за наглед очевидни неща могат да бъдат дадени – напр. лампа от стар черпак или стари ВиК елементи (с пре-употребата на дървен материал от стари и захвърлени мебели), стол от стари автомобилни колани (с пре-употреба на желяза от стари, съборени огради), серия декоративни къщички, които могат да се използват и за закачане на ключове (направени с пре-употреба отново на дървен материал от изхвърлени мебели), часовник от стара грамофонна плоча и навити на руло листчета от стари списания (преупотреба на винил и хартия, която децата са използвали за игра на фунийки) и много други артистични

примери за превръщането на никому непотребни вещи в нови артикули, някои от които се продават и като произведения на изкуството.

Инициативата се самофинансира и набира популярност и благодарение на участието на нейните основатели в различни фестивали, панаири и организирани събития за подобряване на градската среда.

2.5. Социално предприемачество – Оле Мале **(<http://www.olemale.bg>)**

„Оле Мале“ е платформа, в която майките на деца с увреждания могат да продават ръчно изработени от тях продукти, което им дава финансова и работна независимост и директно влияе върху качеството на живот – на тях и техните деца. Инициативата цели да събере на едно място труда на майки на деца с увреждания или заболявания, които, поради полагането на всекидневни грижи за децата им, са възпрепятствани да посещават обичайното си работно място и кога по принуда, кога по любов са открили своето второ призвание – да творят с ръцете си. В сайта „Оле Мале“ всяка майка на дете с увреждане може да бъде самостоятелен артист, който със собствените си усилия да издържа семейството си. Посетителите на сайта могат да си закупят директно предмети, изработени от някоя от майките, да си поръчат нещо или просто да дарят средства в нарочна банкова сметка. Събраните средства ще бъдат използвани, за да се финансира закупуването на материали за работа, както и за курсове по професионална преквалификация, за да се даде дълготрайна и смислена възможност на майките на деца с увреждания да се издържат.

Платформата е финалист в конкурса „Промяната“ 2017/2018

на глобалната фондация Reach for Change.

Основната цел на основателките на сайта (Елисавета и Катерина известни с друга своя инициатива „Майко мила“) е майките на деца с увреждания да бъдат поставени в единствената позиция, която заслужават – на силна и самоуверена личност. Те са се нагърбили с нелеката задача да извадят тези жени от сянката и да разкажат повече за тях. Каква е съдбата на човек, на когото му се налага да се прости с досегашната си работа, за да се грижи пълноценно за своето дете. След като не могат да работят повечето майки изпадат във финансов колапс, тъй като държавата не взема прекалено присърце съдбата на хората с увреждания и тези, които се грижат за тях.

Както примера с образователната платформа „Уча.се“, така и в този случай инициативата на майките идва като спасителна, тъй като дадена обществена система не функционира или функционира напълно неефективно, за целите, за които е създадена.

За да се издържат майките на деца с увреждания от инициативата провеждат различни кампании. Най-активно се реализират такива около коледните празници – с продажба на изцяло произведена от майките дребна коледна украса и поздравителни картички, които се продават в големи търговски пространства, а абсолютно всички приходи се влизат в подобряването на живота на децата с най-тежки увреждания, нужди от спешна медицинска интервенция, която не може да бъде поета от съответния здравен фонд или майка, която е изпаднала в най-сериозни материални затруднения. По същия начин протичат и кампаниите за продажба на също ръчно изработени мартеници от майките около 1 март, когато отново в големи търговски обекти те сами продават своите произведения.

Благодарение на активността на основателките от Майко мила и много големия отклик на спомоществатели те правят

подобни базари и сред българи в чужбина, където успяват също да съберат средства за своите кампании. Тяхната подкрепа не се ограничава до чисто финансова, закупувани са важни стоки за различни деца с много специфични нужди – лекарства, оборудване и т.н.

Благодарение на помощта от „Оле мале“ много от майките са успели да променят начина на съществуването си – намерили са ново препитание, преместили са се да живеят в друго населено място, където условията са по-подходящи за техните деца. Някои от тях са получили и скъпа медицинска помощ, тъй като в годините, в които са били без работа и са отглеждали своите деца с увреждания не са имали възможност да се грижат за себе си.

Една от уникалните кампании, проведена се в края на 2017 г. е съвместна на „Оле мале“ и Българската асоциация на застрахователните брокери. Целта на кампанията е да бъдат събрани средства за медицински прегледи на майки на деца с увреждания за предотвратяване на тежки заболявания, които могат да отнемат възможността на тези единствени родители да се грижат за децата си. Плановете са тази кампания да се превърне в постоянна. С други кампании са закупувани специфични лекарства или помощно медицинско или ежедневно оборудване за по-добър живот на децата с увреждания.

С помощта на отделни социално отговорни компании и известни личности се организира и кампанията „Търся втора работа“, чрез която на майки на деца с увреждания се помага по-лесно да получат възможност да се срещнат с възможни работодатели, да отключат свой неподозиран потенциал и да реализират още повече своите способности – така освен финансова подкрепа те получават и допълнителна увереност, че не са сами и могат да разчитат на хора от обществото,

независимо, че те са техни работодатели, а не приятели или хора от семейството им.

„Оле мале“ е пример за мрежов маркетинг, където всеки човек докоснал се до организацията, майките на деца с увреждания и замисъла разпространява идеята и подкрепя веднъж като си купува изработените от майките подаръци и картички и допълнително, чрез възможността си да подкрепи каузите на организацията – като гражданин, работодател, приятел, доброволец и т.н.

3. Политики и добри практики за подкрепа на младежкото предприемачество в държави от Европейския съюз

3.1. Германия

Германия е добър пример за модел за финансова подкрепа за млади предприемачи. Моделът се изпълнява в два национални проекта „Бъдещи помощи“ и „Субсидия за стартиращи фирми“.

„Бъдещи помощи“ е програма за финансова подкрепа за нови предприемачески идеи. Кандидатите, които имат право да се конкурират за средствата по тази програма, са безработни от най-малко четири седмици към момента на кандидатстване и се очаква да са разработили качествен бизнес план, одобрен от регионалните търговски камари. Финансовата подкрепа продължава шест месеца. Тя покрива задължителните данъци и вноски, както и разходите за заплати на безработните. След одобряването на бизнес плана, участниците получават субсидия (равна на тази, отпусната на безработни лица) в продължение на шест месеца, плюс допълнителни обезщетения под формата на поемане на до 68 % от разходите за данъци и вноски през този

период.

„Субсидия за стартиращи фирми“ е форма на финансова подкрепа за предприемачите с нови бизнес идеи. Условието за допустимост е положителна оценка на бизнес плана и задължение за редовно плащане на задължително пенсионно и здравно осигуряване. Финансирането се предоставя в рамките на срока на програмата, докато доходът на предприемачите е под 25 000 евро в рамките на този период. Заявлението може да се подновява на всеки три години. След одобряването на бизнес плана участниците в програмата получават месечна надбавка от 600 евро през първата година. Втората и третата година участниците получават от 360 до 240 евро на месец. Плащанията се спират, след като предприемачът успее да спечели над 25 000 евро с натрупване на доходите от програмата + печалбата от осъществяването на предприемаческата идея.

През 2016 г. е въведена нова програма за субсидии, наречена „Gründungszuschuss“, която съчетава двете програми за субсидиране. Тази интегрирана програма заплаща на предприемачите минималната работна заплата (иначе получавана от безработните) плюс 300 евро месечно за социални вноски за деветмесечен период. След този период плащането на 300 евро може да бъде удължено с шест месеца, ако бизнесът се развие и се превърне в основен източник на доходи за предприемача (въз основа на оценка на специалната комисия).

В Хамбург е създаден бизнес-инкубатор „Гараж за стартиращи фирми“ за подкрепа на младите хора в творческите индустрии. Инкубаторът предоставя множество форми на финансова и нефинансова подкрепа на предприемачите. Кандидатите трябва да са безработни младежи до 35-годишна възраст. Програмата за подпомагане продължава до шест месеца и включва безплатно работно пространство за максимум 45 млади предприемачи.

Поддържат се предприемачески идеи в следните области: музика, филми, гизайн, телевизия, архитектура, реклама и разработване на софтуер и видео игри. Предприемачите кандидатстват с техните бизнес планове и имат право да получат максимум 5000 евро стартов капитал. Сумата от 500 до 5000 евро се предлага при ниски лихвени проценти. Кредитите се отпускат не само въз основа на критерий за бизнес план, но и въз основа на иновативност на проекта. В допълнение към финансовите ресурси и свободното използване на пространството за определен период от време основен компонент на тази подкрепа е професионалният експертен съвет, обучение и седмични семинари по различни теми. В допълнение към безплатното основно консултиране за предприемачи допълнително обучение е на разположение на цена от 10 евро на час за период до 12 седмици и се предлага в области като: реклама и дистрибуция, счетоводство, бизнес администрация и други. Този инкубатор е добре свързан с бизнес общността чрез мрежа от професионалисти, които осигуряват образование, организират семинари и обучения. Той е свързан и с мрежата от инкубатори в други германски градове. Статистиката показва, че почти 90 % от избраните кандидати успяват да реализират своите бизнес проекти и 80 % успяват да запазят работата си след шестте месеца, което е продължителността на финансовата подкрепа от страна на донорската програма.

3.2. Финландия

През 2004 г. финландското министерство на образованието започва цялостна политика за предприемаческо образование – Yrittäejyyskasvatus (в буквален превод „обучение по предприемачество“). Тази политика е преразгледана през 2009 г. и удължена до 2015 г. Обучението по предприемачество е силно подкрепено

от финландското министерство на образованието, което насърчава финландските училища да поставят обучението по предприемачество в учебната програма. Освен това образованието по предприемачество се разглежда като национална програма, въпреки че беше предвидено, като след 2015 г. отговорността за образование по предприемаческо е прехвърлена на местните и регионални власти в страната.

Най-важните цели на обучението по предприемачество във Финландия са:

- създаване на предприемаческа култура и климат, благоприятстващ предприемачеството сред младо население, участващо в образователната система;
- насърчаване на предприемачески умения сред младите хора, разбираани в широк смисъл, които се отнасят или за създаване и управление на собственото предприятие (entrepreneurship), или за проактивно поведение в рамките на съществуващите организации (intrapreneurship). В този смисъл особено внимание се отделя на предприемачеството като на реалистичен вариант за кариера и за повишаване на уменията на тези, които искат да създадат собствен бизнес.

Обучението по предприемачество се разширява до различни нива на образованието – от основно и средно общообразователно образование до професионално образование, техническо образование и университетско образование. Различни цели са възложени на различните образователни нива.

Основата на финландската образователна система за предприемачество е първоначално изградена по време на началното образование (6-12-годишни ученици) Основните цели на този етап са учениците да разбират предприемачеството като обща концепция и да се насърчи готовността им да поемат отговорност, да се укрепи самооценката на учениците и да се

насърчат да взаимодействат успешно с другите, включително и в екип.

В средното образование (12-16 години) основните цели на финландската образователна система за предприемачество са да укрепи възможностите на учениците да участват и да влияят на обществото по различни гледни точки (политически, икономически, културни и т.н.) като обществото се определя в широка перспектива (местно, национално, европейско и глобално). На този етап фокусът е върху разбирането на стойността на труда, значението на само мотивацията, автономността и ролята, която предприемачеството може да играе в обществото.

Предприемаческото образование има по-конкретен и целенасочен подход по време на професионалното образование (16-19 години). На този етап учениците се насърчават да развиват идеи, свързани с фирми, като подчертават сътрудничеството с външни предприятия и други заинтересовани страни и мрежи. Всички образователни програми за начално професионално образование и обучение във Финландия включват най-малко пет кредита (учебни седмици) по предприемачество и бизнес проучвания.

И накрая, на университетско и политехническо ниво, предприемаческото образование е предназначено главно да подкрепя и насочва онези студенти, които имат идея за създаване на свое собствено предприятие въз основа на опита, придобит по време на университетското или политехническото им образование.

Основната методология, използвана за подпомагане на предприемаческото образование, се основава на “учене чрез действие”, с акцент върху обучението, базирано на дейности, решаване на проблеми и работа в екип. Добър пример за този подход е проектът „Me & MyCity“, насочен към финландски деца от 6ти клас (12-13 години).

Като се имат предвид всички съществуващи нива на образование, финландските ученици получават средно 12-годишно обучение по предприемачество като част от системата на задължителното образование и между три и седем допълнителни години, свързани с неформалното образование.

Допълнителна важна дейност за подпомагане на предприемаческото образование във Финландия е така наречената инициатива „YES“. YES е услуга за предприемаческо образование за учителите, като осигурява обучение по въпроси, свързани с предприемачеството, свързани с образованието на учителите, особено за развиване на предприемачество в училищата и създаване на мрежи за училищен бизнес. Услугата организира мероприятия, семинари и програми за обучение както на регионално, така и на национално равнище и участва в разработването на учебни планове и стратегии. Услугите на YES са създадени за първи път във Финландия през 2001 г. и оттогава са се превърнали в широка мрежа за предприемачество. YES е разработена с помощта на средства от ЕСФ и местни партньори, като първоначалният проект е финансиран главно и разработен в сътрудничество с финландския Национален борд за образование. Услугите са достъпни в 17 региона и населени места в цялата страна. Партньорите на YES включват центрове за регионално развитие, предприемачески организации и други организации.

Важно е да се подчертае, че обучението по предприемачество се осъществява на мрежови принцип със съдействието на публичните органи, главно финландското Министерство на образованието и финландския Национален съвет по образование и други заинтересовани страни от публичния и частния сектор, като местни университети, образователни институти, Федерацията на финландските предприятия и Финландската асоциация на младите предприемачи.

Последните две организации са изключително активни в подкрепата си към финландската политика за предприемаческо образование и организират различни инициативи свързани с нея като например конкурсът „Млад предприемач на годината“ за популяризиране на имиджа на предприемачите и предприемачеството сред младите хора.

„Млад предприемач на годината“ има за цел да изпълни няколко важни цели. От една страна, конкурсът има за цел да подчертае добрата работа на някои избрани финландски млади предприемачи и да разпространи информация за тях сред съответните заинтересовани страни, включително други предприемачи, медици, евентуални инвеститори и широката общественост. От друга страна, конкурсът има за цел да вдъхнови други млади хора да станат предприемачи, да насърчи открит социален дебат за младежкото предприемачество и да оспори идеята, че предприемачеството е по-подходящо за възрастни и професионалисти с дълъг трудов стаж.

Всеки регионален офис на Федерацията на финландските предприятия и Федерацията на младите предприемачи избира един местен представител, който да участва в ежегодния конкурс. Този регионален подбор изисква подкрепата на минимален брой регионални предприемачи, които да бъдат официално номинирани. Има няколко правила за участие в националния конкурс. Първо, могат да бъдат номинирани само предприемачи на възраст под 35 години. Съответната фирма трябва да е била активна на пазара най-малко три години и да е назначила поне едно друго лице (в допълнение към основателя на фирмата). Също така, фирмата трябва да има стабилно финансово състояние, с положителни реални перспективи за бъдещето.

Съществуват редица основни елементи, които се вземат предвид от журито при избора на крайния победител в

състезанието. Първо, победителят трябва да има доказан успех в бизнеса, както и силно предприемаческо отношение. Второ, журито оценява високо младите предприемачи, които имат специална способност да визуализират и да използват възможностите на предприятието по нов и иновативен начин.

Победителят се обявява на събитието „Get Together“, което се провежда ежегодно от Финландската федерация на младите предприемачи. Победителят получава награда от 1 500 евро, въпреки че ползите са много по-големи поради осигурената публичност и отразяване в основните финландски медии.

3.3. Австрия

Австрия е добър пример за страна, която насърчава развитието на предприемачеството при младите хора чрез специални програми. Програмите системно развиват осведомеността за значението на предприемачеството при децата в ранните етапи на образованието.

Програмата „Училище във ферма и ферма в училище“ (проведена през 2014-2015 г.) включва организирани посещения на деца и младежи във ферми и на фермери в началните и средните училища. И в двата случая фермерите се явяват като автентични посланици, представящи ползите от и значението на селското стопанство. Програмата има за цел да образова младите хора относно значението на селското стопанство и възможностите, които то предоставя. Програмата е подкрепена от създаване на бюлетини за преподаватели, бюлетини, персонализирани за млади аудитории, печатна реклама, панаири и изложения, както и Facebook-страница със съдържание, подходящо за млада аудитория. Обучението е осигурено от Института за обучение на селските райони чрез работна група, отговорна за изпълнението на

програмата, която улеснява сътрудничеството със съответните партньори и заинтересовани страни, за да се гарантира, че проектът е успешен.

Програмата „Младите фермери – Нова сила на страната“ е въведена през 2014 г. от Асоциацията на младите фермери в Горна Австрия. Тази програма включва създаването на младежки групи и тяхното участие в семинари и обучителни сесии за повишаване на осведомеността относно дейностите и разходите, свързани с производството на храни и производството на други селскостопански продукти. Проектът е популяризиран от специален уебсайт, социални медийни кампании, листовки и брошури, статии в професионални списания и др.

Реализацията на специална програма за развитие на селските райони до 2020 г. има за цел да насърчи подобряване на живота и икономическите възможности за най-предприемчивите млади хора в тези региони. Програмата започва през 2014 г. и подпомага разпространението на информацията. Изявления на фермери се използват за съобщаване на съответните послания. Те обясняват положителното въздействие на програмата в различните региони на Австрия, като насърчават развитието на предприемачески предприятия в селското стопанство. Проектът включва медийни кампании, представящи реални практически примери за успешни земеделски предприемачи. Тя осигурява обиколка на региона и срещи с местни власти. Програмата се отнася до широката общественост чрез специални събития, организирани в цяла Австрия. Разпространяването на информацията се осъществява от специален уебсайт и социални медии, за да се получи посланието от младите хора.

3.4. Нидерландия

Фокусът на холандските политици относно подкрепа на предприемачеството сред младите хора е съсредоточен главно върху развитието на предприемаческото образование сред младите хора и учениците от всички възрасти. С цел насърчаване на предприемачеството и сближаване на образованието и бизнеса през 2008 г. правителството стартира Програма за образование и предприемачество (Actieprogramma Onderwijs en Ondernemen). Целта на програмата е да се подобри предприемаческият дух и нагласите сред учениците чрез създаване на предприемачески умения и знания посредством учебната програма, така че предприемачеството да придобие постоянна позиция в холандската образователна система. Програмата включва седем различни схеми:

- Мрежа за предприемачество в образованието: Целта на схемата – Мрежа за предприемачество в образованието е да се доближат образованието и бизнеса и да се укрепи тяхното сътрудничество. С тази схема холандското правителство инвестира в регионални и/или секторни мрежи. В рамките на тези мрежи образователните институции си сътрудничат с бизнес и социални организации, за да стимулират предприемаческото поведение не само сред учениците, но и сред учителите и училищното ръководство.

- Създаване на центрове за предприемачество, които се съсредоточават върху повишаване на информираността по отношение на предприемачеството, като предлагат широк спектър от (извънкласни) дейности (например, вдъхновяващи лекции, брифинги, бизнес седмици). В тази връзка те разработват задълбочени познания за уменията и нагласите в сферата на младежкото предприемачество. От друга страна, центровете

за предприемачество продължават да помагат учениците в създаването или разширяването на бизнеса им, като предлагат различни дейности като менторство, инкубатори и мероприятия за създаване на контакти.

- Предоставяне на обучение на учителите по предприемачество: разработва се и се предлага обучение на учители от всички нива на холандската образователна система, тъй като успехът на предприемаческото образование до голяма степен зависи от предприемачите. През 2009 г. Фондацията за развитие на учебните програми (Stichting Leerplan Ontwikkeling) започна да разработва програма за обучение по предприемачество за учители и мениджъри в сферата на образованието.

- Сертифициране на обучението по предприемачество: Като част от програмата разработено удостоверение за професионално образование по предприемачество. Модулът за предприемачество, отговарящ на условията за сертифициране (МП), описва вида предприемачество, което е необходимо за стартиране и управление на бизнес. Модулът за предприемачество е пакет от умения, знания и опит за основна образователна програма за студенти в професионалното образование. Модулът за предприемачество включва седем ключови компетенции (включително индивидуална отговорност, иновативни способности, ефективна работа, социални умения и търговско мислене). В допълнение, Модулът за предприемачество предлага курсове за изготвяне на бизнес план и началните стъпки, които са необходими за започване на бизнес и поддържане и развитие на бизнеса след стартирането му. Модулът за предприемачество е част от националната квалификация и може да се използва във всички институции за професионално образование във всички сектори. Модулът за предприемачество е въведен през учебната 2011-12 година. Институциите предлагат и го признават като допълнителна програма „плюс“. Освен това

е въведен и сертификат за студенти от университетите в приложните науки.

- Стипендиантска програма за предприемачество: Висшите училища в Нидерландия определят студенти за участие в стажантска програма в САЩ, т.нар. Стипендиантска програма за предприемачество. Тази стажантска програма е създадена в сътрудничество с фондация „Кауфман“ и Програмата за глобална стипендия. Всяка година се избират максимум 10 студенти за тази стажантска програма и им се дава възможност да научат повече за предприемаческите умения и да придобият повече знания за предприемачеството. Учениците посещаваха уъркшопи в университетите в Харвард, Станфорд и М.И.Т., както и компании в Силициевата долина.

- Изследвания и оценка на въздействието на холандската политика и програмата за подкрепа на младежкото предприемачество:

Холандското правителство извършва проучвания, основани на доказателства, относно въздействието на програмата. През 2007 г. е извършено основно измерване, последвано от първо измерване през 2010 г., за да се прегледа ситуацията по отношение на предприемаческото образование в Нидерландия. През 2012 г. е публикувано второ измерване. Резултатите от това измерване показват, че в сравнение с предходните измервания през 2007 и 2010 г. предприемачеството в образованието се е превърнало в постоянна черта в обучителните организации, а курсовете се предлагат от все по-голям брой образователни институции.

- Създаване на информираност за предприемаческото образование и улесняване на разпространението на знания: За да се създаде информираност за предприемаческото образование, холандското правителство подкрепя национални инициативи като Stichting Jong Ondernemen както и бизнес конкурса „New Venture“

с награда за студенти предприемачи. Освен това се организира Седмица на глобалното предприемачество в Нидерландия. Седмицата на глобалното предприемачество, основана от фондация „Кауфман“, е международна инициатива, която вдъхновява младите хора да възприемат иновациите, въображението и творчеството, обединявайки студентите и младите предприемачи.

Интересен пример е идеята за социално предприемачество *Change Please*, която печели голяма награда на четвъртото издание на нагпреварата за социално отговорни бизнеси Chivas Venture през май 2018 г. в Амстердам. Идеята идва от Лондон, където има много бездомни хора, които имат някакво образование (вкл. висше), но са загубили работата и домовете си. В рамките на кампанията *Change Please* те биват обучавани на бариста умения като освен втория шанс за бездомните, това е и начин обществото да бъде отново ангажирано с техните проблеми.

Социално отговорният бизнес на *Change Please* започва още от покупката на кафето от дребни фермери. Бездомните хора пък са наемани с помощта на организации във Великобритания, които проследяват причините за това да останат на улицата, като сред изискванията за дългосрочно наемане на работа от *Change Please* е хората да са били някога на пазара на труда. Чашите, които използват при продажба на кафето, са биоразградими. Към момента компанията е изградила над 22 кафенета във Великобритания, а през програмата са преминали над 210 души, като 82 % от тях са останали на работа над 6 месеца, като някои след това са намерили друго професионално развитие. Заплатата на всеки от наетите работници е 10.20 паунда на час, а по думите на основателя на компанията Джамал Езел след 10 дни работа те вече не живеят на улицата. „Имаме наши кафенета и в

големи бизнес офиси като Bank of England, UBS, PWC, а кафетата се предлагат и в множество супермаркети“. Благодарение на наградата от 350 хил. долара компанията ще може да наеме още над 600 души, както и да открие допълнителни обекти за продажба на кафе. Следващите пазари, към които Change Please се насочва, са САЩ и Австралия.

Този пример е нагледно доказателство за ефективността на холандската система, която инвестира във всички форми, които подобряват живота на хората, предоставят добър пример и могат директно да бъдат използвани в образователната система. Това, че иновацията се реализира извън Нидерландия е още един пример за това, че пред предприемачеството няма граници – нито държавни, нито от друго естество.

3.5. Унгария

Унгария е добър пример за страна с развита програма за подпомагане на младежкото предприемачество във всички сектори. Организацията с нестопанска цел Live Wire е учредена в Унгария през 1998 г. за популяризиране на предприемачеството сред младежи на възраст между 18 и 32 години. Програмата се осъществява с финансовата подкрепа на Shell AG, която дарява средства за подкрепа на програмата. За да се намали безработицата и да се насърчи предприемачеството, Фондацията работи на принципа: организиране на менторинг, насърчаване на успешни млади предприемачи и подкрепа при кандидатстване пред финансови институции за микрокредитиране.

Повече от 15 000 младежи са участвали в програмите на Фондацията от самото начало. Основните дейности на Фондацията са:

- Организиране на национална мрежа от висококвалифицирани

консултанти, които предоставят безплатни бизнес консултантски услуги на младежите по време на създаването и развитието на бизнеса им;

- Издаване на ръководства по търговия, пригодени за млади хора без бизнес опит;
- Образование чрез различни програми за обучение;
- Маркетингова подкрепа, необходима за развитието на бизнеса и за комуникация с целевата група;
- Организиране на конкурс “Млад предприемач на годината” на регионално и национално ниво, предоставяне на атрактивни награди и осигуряване на значителна популяризация в медиите;
- Услуги за фирми, кандидатстващи за микрокредитиране от банки като последен вариант за получаване на финансиране.

Безплатна консултантска услуга на Фондацията е на разположение на всички заинтересовани млади хора, които искат да станат предприемачи в Унгария. Консултантската услуга включва правни съвети, бизнес консултантски услуги (финансови, данъчни), съвети за развитие на пазара и популяризиране на продукти и услуги и други. Екипът от консултанти се състои от 50-60 високкоквалифицирани адвокати, счетоводители и мениджъри, които помагат на младите предприемачи в превръщането на бизнес идеите в бизнес планове (безплатно). Консултантите са доброволци и единствената форма на компенсация, която получават, са бонуси за изключителни постижения на младите предприемачи, на които са ментори.

Съветниците въвеждат младите хора в бизнес общността, предприемаческите организации и търговските камари и често им помагат да идентифицират целевия си пазар. Фондацията е изготвила бизнес ръководства, пригодени за млади предприемачи. Ръководствата съдържат цялата информация, която им е необходима, за да започнат и управляват бизнеса си.

Фондацията разработва специални образователни програми, предназначени за млади хора. Екип от експерти помага на младите хора да оценят реалистично своята предприемаческа идея, преди да регистрират фирма. Това помага много за намаляване на разходи и време за нереалистични бизнес идеи. Младите хора се обучават как да подготвят бизнес плановете си и как да получат необходимия капитал за финансиране на бизнеса.

Фондацията провежда годишен конкурс „Млад предприемач на годината“, за да насърчи младите хора да развият своите бизнес идеи. От началото на създаването на Фондацията са организирани конкурси с около 1500 бизнес плана за нови компании, представени за разглеждане. Комитетът се състои от банкери, успешни предприемачи, както и млади хора, избрани в предишни конкурси, които са създали своя бизнес и са придобили необходимия предприемачески опит и следователно компетентността да оценяват новите идеи на младите предприемачи. Многобройни спонсори допринасят за фонда за награди с ценни подаръци, които са от полза за младите предприемачи в началните етапи на бизнеса (мобилни телефони, компютри, софтуер или свободно рекламно пространство в бизнес издания). Ценни награди са и продуктите, предлагани от млади предприемачи, чиято предприемаческа идея е била подкрепена от Фондацията. Конкурсите за най-добър бизнес план се подкрепят от медиите като значителен първоначален импулс за навлизане на пазара и се свързват с предприемачи, които имат успешен опит. Един от основните положителни резултати на Фондацията е изпращането на послание, че младите хора имат алтернатива и перспективи за бъдещето и че не е необходимо да бъдат безработни. В смисъл на разпространение, общият благоприятен ефект далеч надхвърля стартирането на хиляди фирми, подпомагани от Фондацията.

3.6. Португалия

Страната е специфична сред държавите-членки от ЕС. От една страна, заради живата връзка с бившите колонии в Африка и общности от португалци, живеещи и до днес там, а от друга, заради социално-икономическото развитие на държавата в пост-колониалната епоха.

В Португалия има национална стратегия за развитие на предприемачеството, която акцентира на подкрепата му във висшите училища и специалната закрила на стартопите, особено сред завършващите висше образование. Академията и инкубаторът Убинту са много интересен пример за социално предприемачество.

- Академията Убунту (<http://www.pontesubuntu.org>). Тя обединява грижата за хора, които са жертви на социално изключване и специфични социални групи в по-бедните региони, нуждаещи се от защита. Академията има за цел да обучи млади хора с висок лидерски потенциал, които идват от контексти на социално изключване. Основната цел на инициативата е да даде възможност на участниците да създават и разработват иновативни проекти, които отговарят на социалните нужди на тяхната общност. Популяризират се различни дейности като семинари с гост-лектори, конференции за лидерство и социално предприемачество, работни семинари, уикенди за почивка, специални инициативи и накрая пътуване до Южна Африка.

- Социалният инкубатор Ubuntu предизвиква участниците да представят идеи, отговарящи на социални потребности и превръщането на тези идеи в социални предприятия. Инкубаторът се основава на междусекторно партньорство с различни университети, компании и представители на гражданското общество.

Друг пример за успешна инициатива в Португалия е проучването на Американската търговска камара – Intrapreneurship in Portugal. На база на проучването в банки, компании, правителствени и неправителствени организации е подготвена и стартирана през 2017 г. обучителна програма в тези компании и организации. Чрез нея се дава възможност на стипендианти в тези компании и организации да формират на практика своите предприемачески умения.

Следваща стъпка в тази посока е развитието на предприемаческа еко-система.

В Португалия предприемаческото обучение е силно застъпено във висшето образование като във всички висши училища с бизнес профил се предлага такова обучение, но предприемаческата еко-система е в ранен етап на развитие. Има успешни стартапи, които се създават от студенти и завършващи, но има какво да се желае от икономическата среда за развитието на технологични и дигитални стартапи. Липсата на активна предприемаческа среда е до голяма степен обусловена от не-високата застъпеност на природните науки (STEM). От друга страна, поради естествена обусловеност се развива социалното предприемачество и грижата за хора и общности, какъвто пример са Убунту академията и инкубатора.

3.7. Обобщение за изведените добри практики

Изброените политики, добри европейски практики както и установените проблеми и нужди на младежите от региона показват, че младежкото предприемачество и създаването на работни места за младежи във фирмите създадени от тях или в други вече установени фирми се стимулират по най-ефективен начин чрез мерки насочени към образование и обучение,

стимулиране на фирмите да откриват работни места, подкрепа на предприемачеството с различни финансови инструменти и подкрепа за развитие на менторство.

Съветът и консултирането са груг начин за насърчаване на предприемачеството сред младите хора. Например, Индустриалната и търговска камара в Потсдам разполага с конкретно бюро за услуги за започване на бизнес. Бюрото осигурява консултантски и брокерски услуги, за да гарантира успешното започване на бизнес и осигуряване на работни места. Програмата Nachfolge-Navigator (Takeover Navigator) също така подкрепя онези, които прехвърлят бизнеса си на млади предприемачи, които го поемат, да използват консултантски и обучителни мерки с финансиране до 70% от свързаните с тях разходи. Такива програми обикновено предлагат основно обучение, което осигурява общи бизнес умения, но някои от тях предлагат и специализирани обучения и могат да бъдат съчетани с различен вид финансова подкрепа. Обучението и наставничеството също могат да бъдат ценни инструменти, които могат да предоставят умения на младите хора, като им помагат да преодолееят липсата на опит. Пример за това е програмата „Еразъм за млади предприемачи“ на Европейската комисия, която предоставя обучение и наставничество на младите предприемачи на работното място чрез програма за обмен, в която младите предприемачи, които започват или управляват нови предприятия, могат да пътуват в чужбина за период до шест месеца, за да се учат от по-опитен предприемач.

Програмата не само осигурява практически опит, но и подобрява бизнес мрежата, потенциалните бизнес контакти и уменията на младите предприемачи.

Липсата на начален капитал и трудностите при получаването на финансиране от частни кредитори често се определят като най-

значителната бариера пред стартирането на бизнес за младите предприемачи и представлява особено тежък проблем за младите хора. Приблизително половината от стартиращите бизнеси изискват достъп до външен капитал, освен това, което може да се постигне, като се следват най-лесните начини за набиране на капитал – собствени спестявания на предприемача, ако има такива, а след това и често цитираната триада „семејство – приятели – доброжелатели“. В някои видове бизнес този капитал се изисква за инвестиции в машини и съоръжения, като например превозни средства и компютри, или за обновяване на помещения. В други случаи е необходимо закупуване на акции и покриване на паричния поток. Привличането на собствен капитал е невъзможно за малка стартираща фирма. По отношение на заемите, младите предприемачи често са в неравностойно положение и срещат трудности при получаването на заеми от банките, тъй като не могат да предложат нито обезпечение, нито сигурност за погасяването на тези кредити. В отговор на тази необходимост публичните власти могат да разработят различни финансови програми, предназначени да подпомагат младите предприемачи.

Един често използван инструмент на политиката е да подпомага младите предприемачи, като покрива разходите им за определен период от време. Примерите за тези подходи са много. Някои държави, като Франция, имат програми, които осигуряват месечни надбавки в размер до 450 евро, за да помогнат на младите хора да започнат бизнеса си, докато други държави предоставят повече подкрепа. Гърция има по-щедър подход, който предоставя до 29 000 евро годишно за подпомагане на иновативните предприятия. Друг пример е проектът „Thurigian Elevator Pitch“ в Германия, чиято цел е да събере млади предприемачи и бизнес ангели (сериен предприемачи, които разполагат с капитал и самите те собственици на успешни компании): Всяко събитие

води до редица нови отношения на сътрудничество и сделки.

Като алтернатива, някои правителствени програми предоставят финансиране на инвестиции и оборотни средства на млади предприемачи, за да им помогнат да започнат своето предприятие и развитието на идеята си. Една от възможностите е да се предоставят безвъзмездни средства. Такива програми обикновено имат много високи критерии за подбор, за да определят кой има право на подкрепа. В повечето случаи безвъзмездните средства се отпускат чрез конкурс, където кандидатите се оценяват въз основа на бизнес плановете си. Пример за това е програмата „DEFi jeunes“ във Франция. Втори пример е фондът за стартиране на бизнес EXIST в Германия, който подкрепя учениците и студентите да развиват бизнес идеите си в бизнес плановете, които след това да се развият в продукти и услуги, чрез новосъздадени специално за целта учебни компании. За да покрият разходите си за прехрана, предприемачите получават безвъзмездна помощ от 800-2500 евро на месец за максимум 12 месеца. Освен това те могат да получават субсидии за материали и оборудване (на стойност 10 000 евро за самостоятелна стартираща фирма и 17 000 евро за екипен бизнес), финансиране за обучение (5 000 евро), а ако е необходимо – нагбавки за деца до 100 евро на месец на дете. В някои случаи университетите предлагат и достъп до инфраструктура, ако имат такава.

Публичните услуги трябва да разполагат с технологични инструменти, които позволяват по-голяма приложимост и по-голяма ефективност и ефикасност при разработването и прилагането на публичните политики. В голяма част от страните се препоръчва предприемането на мерки целящи улесняване на посредничеството и търсенето на работа чрез средствата на съвременните информационни технологии. Това е възможно да се постигне чрез създаването на единен европейски портал с полезна

информация за младите хора, които да им предлага инструменти, които улесняват търсенето на работа или започване на собствен бизнес като разбира се, тези мерки във всяка страна трябва да са в тясна координация с местния бизнес, за да има ефекти, които надскочат получаването на безвъзмездната помощ по различни финансови инструменти.

Ето и *примерен план* за развитие на предприемачеството в една местна общност в България:

- Създаване на обществен съвет за насърчаване на (младежкото) предприемачество, в който да се включат представители на общински/областни дирекции, общински съветници, представители на образователни институции (училища, университети), на бизнес организации по места, студентски организации, както и разпознаваеми и социално ангажирани младежи-предприемачи;

- Организация и провеждане на конкурси за млади предприемачи по места, тъй като по този начин най-пълно ще бъдат взети предвид местните особености и възможности за стартиране на бизнес;

- Инициране на конкурси сред младежки организации и неформални групи за разрешаване на конкретни местни проблеми, победителите в които да получават подкрепа за реализиране на предложенията си и стимули за учредяване на фирма/създаване на неправителствена организация – тези стимули могат да бъдат както финансови, така и от всякакъв друг характер – предоставяне на офис пространство, място за развитие на производство, контакти, консултантска помощ и др.;

- Обособяване на пространства за споделена работа в съществуващи помещения (собственост на местни и териториални власти), които да предлагат преференциални

условия за стартиращи предприятия, регистрирани от младежи на възраст до 29 г.: освобождаване от наем и/или режийни разходи за определен период след учредяването или предоставянето на помещенията при условия, по-добри от пазарните;

- Прилагане на местни стимули: освобождаване от местни данъци и такси (т. нар. данъчни ваканции) за определен период след учредяването или прилагането на диференцирани равнища на местните данъци и такси в зависимост от броя наети лица в новостартиралите предприятия или видовете индустрии, които са приоритетни в даден регион;

- Насърчаване на превръщането на учебните фирми от професионалните гимназии в реално съществуващи предприятия (по работещи примери от Германия, Нидерландия, Австрия и др. страни);

- Създаване на осъзнатост за възможностите за започване на собствен бизнес сред младите хора – чрез целенасочено разпространяване на примери за успешни предприемачи по места;

- Организиране на посещения и гост-лекции в местните училища на представители от предприемаческата общност в града и района;

- Инициране на местни менторски програми с хора от практиката за студенти и ученици от горните класове на средните училища с цел стимулиране на предприемаческите намерения и предприемаческата активност в най-ранна възраст;

- Предоставяне на (безплатни) обучения, правна и административна помощ, както и счетоводни услуги в рамките на определен период от време след регистрирането на предприятия, създадени от лица до 29 г. – под формата на приемни часове с експерти от местната администрация или предоставяне на платформа за консултации със студенти от специалности като право и счетоводство (като част от техните стажове);

- Осигуряване на безплатни/субсидирани консултантски услуги за развитие на бизнес и/или канديدатстване по европейски и национални програми;

- Предоставяне на „start-up packages“ на ученици горен курс и студенти с обобщена актуална информация за изискванията за създаване на собствена фирма, възможностите за финансиране и най-важните институции/адреси в града, които съдържат и примери за успешни предприемачи/сектори на местно и национално равнище.

4. Основни източници на информация

- Европейска комисия (https://ec.europa.eu/commission/index_bg).
- Програма Еразъм+ (http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_bg).
- Програма „Еразъм за предприемачи“ (<https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php?lan=bg>).
- Kauffman Foundation, “Business Dynamics Statistics Briefing: Jobs created from business start-ups in the United States” (Статистическу бюлетин за динамиката в стопанския сектор: работни места, създадени от стартиращи предприятия в САЩ) http://www.kauffman.org/uploaded-Files/BDS_Jobs_Created_011209b.pdf.
- Business Dynamics: Start-ups, Business Transfers and Bankruptcy' http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/business-environment/files/business_dynamics_final_report_en.pdf
- Small business act за европейските МСП (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=uriserv%3Aet0001>)
- „Преглед на „Small Business Act“ за Европа”, съобщение на Комисията COM(2011) 78 окончателен (прието на 23.2.2011 г.) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52012DC0746>)
- Предприемачество 2020 – Възраждане на предприемаческия дух в Европа (Европейска комисия, 2013) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52012DC0795>)